

NIDAROS DOMKIRKES
RESTAURERINGSARBEIDER

Trondheim 25 /1 2019

Klima og Miljødepartementet
Kulturminneavdelingen
Att: Terje Birkrem Hovland
Oslo

INNSPILL TIL NY STORTINGSMELDING OM KULTURMINNEPOLITIKKEN

Vi vil med dette takke for anledningen til å gi innspill på konferansen i Oslo 24.1.19. Som varslet i det muntlige innspillet, følger her et mer utdypende innspill som redegjør for vårt syn.

Nidaros Domkirke og Erkebispegården i Trondheim utgjør til sammen et av de viktigste anlegg fra middelalderen i Norge, og symboliserer etableringen av den norske stat og den norske kirke. Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) har, med sine 150 år i år, betydelig erfaring med å utøve kulturminnevern knyttet til dette middelalderanlegget.

Vårt oppdrag som statlig forvaltningsenhet er knyttet til fire hovedpunkter:

- 1) Restaurering, drift og vedlikehold av disse sentrale historiske bygningene.
- 2) Sikre at bygningene bevares og forvaltes på en bærekraftig måte og i tråd med nasjonale regler og internasjonale konvensjoner for bevaring av kulturarven.
- 3) Forskning og formidling knyttet til bygningenes historie og tilblivelse.
- 4) Forvaltning av de nordiske Pilegrimsvegene – St Olavsvegene til Trondheim.

Hos oss dreier det seg derfor om både materiell og immateriell kulturarv, og for oss er det viktig at ei stortingsmelding om kulturminnevernet setter fokus på noen sentrale punkter når en skal prioritere sin kulturminnepolitikk i årene som kommer. Vi vil fremheve 5 områder:

1.

NOK RESSURSER TIL Å TA VARE PÅ BYGINGSARVEN.

Nidaros Domkirke har vært under gjenoppbygging og restaurering i 150 år. De siste snart 40 årene har NDR også hatt ansvaret for Erkebispegården, og forvalter nå en betydelig bygningsmasse både i mur og tre.

Med den klimatiske utviklingen vi har, med stadig våtere og villere vær er det en krevende oppgave å holde disse sentrale nasjonale kulturminnene i stand.

Stortingsmeldingen om Kultur (St.meld. 8, 2018-19, om kulturens kraft) fastslår *«Ikkje minst medverkar kulturarven, både i form av materielle strukturar og immaterielle tradisjonar, verdiar og praksisar, til å skape identitet, innsikt, engasjement og ei kjensle av å høyre til. Kulturarven representerer både felles historie og store økonomiske og kulturelle verdiar. Ved å gi innsikt i historia kan kulturarven hjelpe oss til å sjå vår eiga tid og forstå oss sjølv betre»*.

Kulturmeldinga gir i dette sitatet en god del av begrunnelsen for hvorfor det er så viktig og nødvendig å ta vare på kulturminnene, slik det også fremkommer i tidligere kulturminnemelding «Leve med kulturminner» og «Fremtid for fortiden». Det er der fremhevet statens særlige ansvar for å fremstå som eksempel på god forvaltning av sine kulturminner.

En må derfor sørge for at det avsettes tilstrekkelig med ressurser til at de materielle kulturminnene under statlig forvaltning blir bevart på best mulig måte, og en må sørge for at arbeidsplassene innenfor kulturminnefagene er trygge og kan gi en tilfredsstillende inntekt. Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider har en særstilling i Norden som en samlet «byggghytte»,- dvs et restaureringsverksted som samler i seg de fagområdene som skal til for å forvalte middelalderens kulturminner i stein. Det er viktig at denne nasjonale kompetansen opprettholdes og styrkes,- gjennom ressurstilgang, og ved at det beholder sin nasjonale status direkte knyttet til Kulturdepartementet.

NDR søker nå sammen med «byggghytter» i Tyskland, Østerrike, Sveits og Frankrike om å bli ført opp på UNESCOs liste over god bevaringspraksis av den immaterielle kulturaven. Ved siden av å bevare håndverkskunnskapen i fagene fra generasjon til generasjon, er det også den metodiske tverrfagligheten i løsningen av restaureringsoppdragene som er av betydning og til eksempel for etterfølgelse for andre. I vårt arbeid og rådgivning for andre eiere av viktige stein og murbygninger vektlegger vi dette og vi mener erfaringene også kan overføres til eiere av trebygninger.

NDR samarbeider derfor aktivt med NTNU i utvikling av fag innen tradisjonshåndverk og bygningsbevaring. Ved siden av at man også arbeider i brede nasjonale og internasjonale nettverk.

Til sammen utgjør dette et omfattende arbeid av stor betydning på nasjonalt plan, og det er vesentlig at det til en hver tid stilles tilstrekkelige ressurser til disposisjon for dette arbeidet.

2.

SAMLET MYNDIGHET FOR BEVARING AV MIDDELALDERSKE KULTURMINNER. Ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider har vi gode erfaringer med å forholde oss både til sentrale kulturminnemyndigheter (Riksantikvaren) i forvaltningen av våre bygninger, og til regionale og lokale kulturminnemyndigheter når det gjelder forvaltningen av øvrige områder innenfor vår forvaltning, der alle er fredet etter kulturminneloven. For middelalderbygningenes del ser vi det som en klar fordel å kunne forholde oss til en samlet forvaltningsenhet med god spesialkompetanse innenfor vårt felt. Vår erfaring er at kunnskapen om norsk middelaldersk stein- og murarkitektur er i et lite miljø der mye av denne kunnskapen er samlet hos Riksantikvaren. Vi anbefaler derfor at man i kulturminnemeldinga går inn for et mest mulig samlet forvaltningsorgan med nasjonal oversikt på dette feltet. Vi mener m.a.o. at Riksantikvaren som direktorat med nasjonal kompetanse og myndighet må beholdes innenfor vårt forvaltningsområde.

3.

KOMPETANSE.

Kunnskap i gamle og tradisjonelle håndverksfag overføres fra person til person, såkalt handlingsbåren kunnskap. I restaurering er det et vesentlig poeng at man kjenner til teknikker og metoder som er brukt for å føre opp byggverkene, Det er også et poeng at man i restaurering primært skal gjøre inngrep i stående bygninger. Da må man tilnærme seg oppgavene på en litt annen måte enn om man bygger nytt etter gammel skikk. Det gjør at man må utvikle og fornye tradisjonene.

Dette gjelder selvsagt for bygninger innenfor alle materialgrupper. For oss er det allikevel naturlig å fremheve arbeidet med å bevare kompetansen for å ta vare på middelalderbygningene i stein. I NDR hører det til vårt hovedoppdrag at vi er Nasjonalt kompetansesenter for restaurering av middelalderbygninger i stein. Den såkalte «Bygghytta» ved Nidarosdomen driver kontinuerlig opplæring av håndverkere som skal kunne steinhugger og ornamenthugger-faget, murere med spisskompetanse på middelaldersk kalkmuring, smeder som kan de gamle teknikkene knyttet til jern og stål i gamle bygninger, fra armering til låsbeslag, gipsmakere som kan ta avstøpninger og skape modeller for stein- og bronse-skulptørene, snekkere som kan bygge stillaser og restaurere middelalderske interiører og glassmestere som kan restaurere og nyskape glassmalerier og reparere ødelagte blyglassvinduer.

Alt dette krever spesialkompetanse. Vi har utviklet et utdanningsløp i samarbeid med NTNU i Trondheim. Vi er helt avhengig av at vi som kompetansesenter og universitetet som kompetansegiver ikke på noen måte får redusert sine bevilgninger til dette arbeidet,-- og heller blir styrket, så vi ikke mister helt nødvendig kunnskap.

Det er også noen videregående skoler, museer, håndverk- og bygningsvernssenter som holder i hevd viktig handlingsbåren kunnskap for kulturminnevernet.

Vi har for lite av denne kompetansen til å kunne styrke det generelle bygningsvernet og kulturminnevernet. Derfor må kompetansesentrene for teknisk bygningsvern og restaureringshåndverk styrkes!

Vi erfarer også at utdannede tradisjonshåndverkere og håndverkere med bachelor i teknisk bygningsvern blir forbigått i priskonkurranse med andre håndverkere på restaureringsoppdrag. Vi ser at det kan være et behov for å undersøke hvorfor og hvordan dette kan skje. Mangelfull kunnskap om anbudsbeskrivelser og innhenting av tilbud på eier/forvaltersiden kan være en årsak. Det kan også være at det ikke stilles vesentlige kvalitetskrav eller referansekrav til utførende, eller at man tror at økonomien må være styrende for valg. For eiere av fredete bygninger er det også viktig å kunne hente inn råd og veiledning fra nøytral part med riktig kompetanse. Dette kan f.eks være en oppgave for regionale bygningsvernssentre for rådgivning og veiledning til eiere, brukere og forvaltere av fredet og verneverdige bygninger i tre, slik vi i NDR fungerer som nasjonalt kompetansesenter for eiere av stein og murbygninger.

4.

FORSKNING

Restaureringshåndverkene knyttet til middelalderbygningene har i vårt land ikke vært en kontinuerlig formidlet kompetanse, slik det er tilfelle andre steder i Europa. Da man begynte restaureringen av Nidaros domkirke for 150 år siden, måtte man lære seg middelalderteknikkene på nytt, og gjennom forskning på håndverkstradisjoner og materialbruk blir vi stadig bedre på å forstå kvaliteten på de gamle metodene, de tradisjonelle materialene og middelalderske kirkebygg.

Denne typen forskning finnes i svært begrenset grad i vårt land, og er mye knyttet til miljøet i NDR med tilknyttede samarbeidspartnere, ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet i Trondheim (NTNU), Norges Geologiske Undersøkelser, Norsk Kvernsteinsmuseum i Hyllestad, Kirkelig Arbeidsgiverforening, Akasia i Bergen, Riksantikvaren, Universitetet i Stavanger og enkeltpersoner med spesialinteresse for disse feltene.

Disse forsknings- og forvaltningsmiljøene må settes i stand til økt forskning og utvikling på materialbruk for å kunne møte klimaendringer og andre miljø-utfordringer.

Vi må også sikre oss at vi har tilgang til noe så enkelt som stein av god kvalitet til fornyelse og vedlikehold av vår murte bygningsarv. For eksempel finnes det knapt tilgjengelig god

kleberstein til restaurering av katedralen i Trondheim eller for restaurering av soklene til Stortinget. Det er derfor viktig å få økt forskningsinnsatsen på dette feltet. Og særlig vil vi støtte initiativet som er fremmet fra Musea i Sogn og Fjordane/Norsk Kvernsteinsenter, Norges Geologiske undersøkelser og oss i fellesskap, med å starte et strategisk program om stein og steinbrudd, for å løfte kunnskapen, styrke veiledningskompetansen og forbedre forvaltningspraksisen av eldre og nyere steinbrudd. Her ser vi at det er mange regelverk og konsesjonskrav som virker mot våre enkle behov.

5.

PILEGRIMSLEDENE – MATERIELL OG IMMATERIELL KULTURARV.

Pilegrimenes gamle veier til St Olavs grav i Nidaros representerer sentral kulturarv, både materiell og immateriell, der vegene slynger seg i gamle kulturlandskap og forbi kulturminner fra hele Norden, inn til Trondheim.

Til sammen er Pilegrimsvegene og Pilegrimsmålet et flott eksempel på hvordan vern gjennom bruk kan bevare og skape tradisjoner, formidle historie og sikre en bred bevissthet om sentrale materielle og immaterielle kulturminner både på sjø og land.

Til disse kulturminnene knyttes det også lokal verdiskaping i stort monn, både i form av materielle verdier knyttet til reiseliv, og til immaterielle verdier, knyttet til folkehelse så vel som historiekunnskap og identitet.

En videre styrking og utvikling av Pilegrimsledene så vel som Pilegrimsmålet må derfor være et sentralt punkt å påpeke i ei statlig kulturminnemelding.

Vi ønsker lykke til med det videre arbeid med ny Kulturminnemelding.

Med vennlig hilsen

Steinar Bjerkestrand

Direktør

NIDAROS DOMKIRKES
RESTAURERINGSARBEIDER